

№9. ТЕРЕННИ ОБОЖДАНИЯ В ЗЕМЛИЩАТА НА ГРАД КРУМОВГРАД, ОБЩИНА КРУМОВГРАД СЕЛАТА СЕДЕФЧЕ И ЗВЕЗДЕЛ, ОБЩИНА МОМЧИНГРАД

Албрехт Йокенхьофел, Христиан Лопов, Станислав Илиев, Кристиан Прооп

През 2008 г. започна работа по международен българо-немски археометалургичен проект със страни: Национален археологически институт с музей – БАН и Вестфалски Вилхелмов университет, гр. Мюнстер, Германия. Проектът бе наречен „Желязо и злато – по следите на металургията на древна Тракия“ и си поставя за основни цели издирването и регистрирането на следи от рударство и металургия (основно за периодите на късната бронзова и желязната епохи) и обучение на млади учени, имащи желание да работят в специализирания клон на планинската археология и археометалургията. Един от основните микрорайони, в които стартира теренната работа по проекта бе този на гр. Крумовград и селата Седефче и ЗвездеЛ, на територията на община Момчинград. Като основни ренери послужиха някои вече известни обекти, какъвто е златодобивният рудник на възвишението Ада тепе, в околностите на Крумовград и първичната информация от чипрад. Като основни ренери послужиха някои вече известни обекти, какъвто е златодобивният рудник на възвишението Ада тепе, в околностите на Крумовград и първичната информация от чипрад. Като основни ренери послужиха някои вече известни обекти, какъвто е златодобивният рудник на възвишението Ада тепе, в околностите на Крумовград и първичната информация от чипрад.

Районът на Ада тепе бе целенасочено обхождана с основна задача откриване и картиране на следи от древния рудодобив и вторичната преработка на рудата. Микрорайонът е бил интензивно обхождан и по време на няколко проучвателски кампании в периода 2001 – 2005, ръководени от д-р Георги Нехризов (Нехризов 2003, 68 – 69). Въз основа на геоложката стратиграфия на находището (Желев 2007, 104 – 108), концентрирано изцяло над 400 м надморска височина, във високите части на Ада тепе, бе предприета следната стратегия на проучване: Разделяне на две основни зони за теренно обхождане: I-ва, разположена по високите склонове и върха на Ада тепе, при която в рамките на рудното находище да се издирват следи от добивна дейност и сортиране, и първична преработка на добитата суровина и 2-ра зона – в подножието на Ада тепе и по терасите на р. Крумовица, и нейните притоци около върха – с цел издирване на селитинни обекти, свързани със синхронно на времето на експлоатацията – с цел издирване на селитинни обекти, свързани със синхронно на времето на експлоатацията.

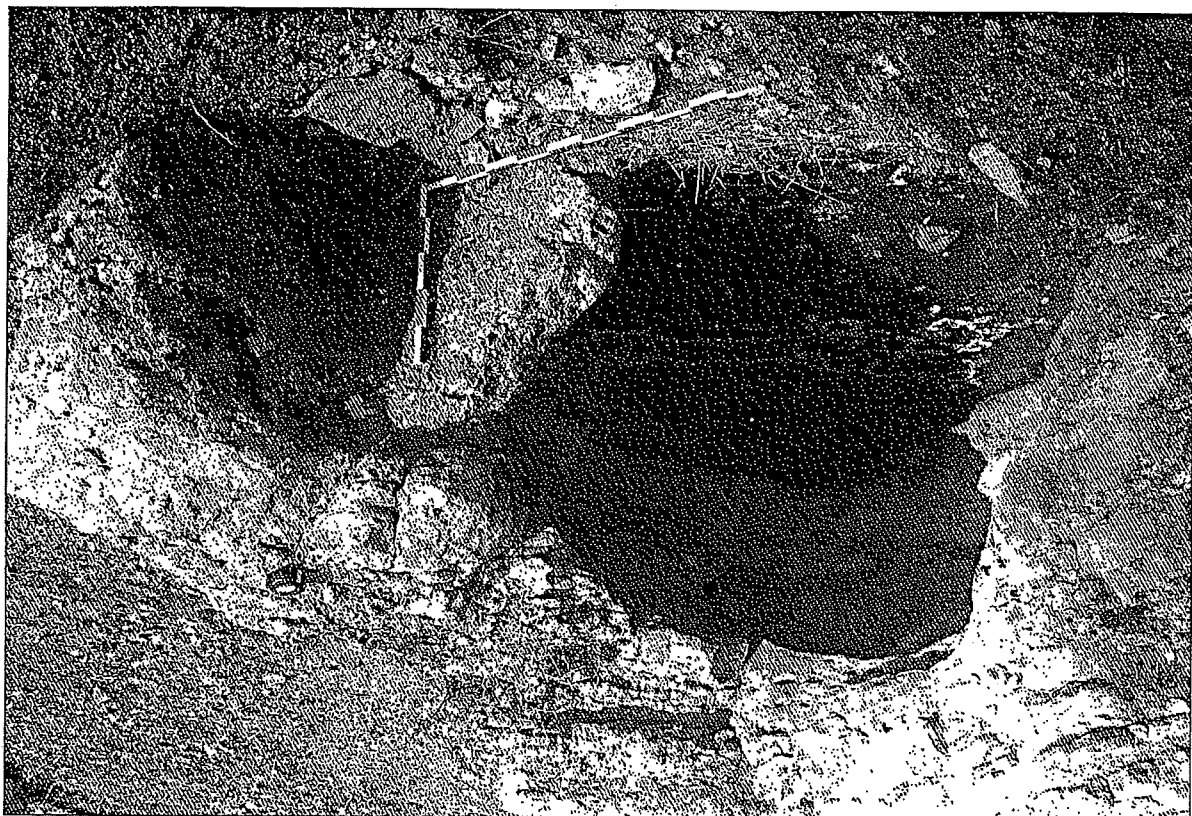
Във високите части на Ада тепе бяха обходени известните вече отвари. Отново бе потвърдено направление през 2005 г. надолу, че на този етап най-ранни материали се откриват в отвалите по високите части на западните склонове. Тук керамичният материал, в големата си част, се отнася към късната бронзова епоха (Обр. 1), което кореспондира и със сондажните проучвания на една галерия и намиращи се южно от нея отвал, проведени през 2005 г. Въз основа на резултатите от сондажите през 2005, и теренните обхождания на рудника през 2008 г., на този етап може да се приеме, че експлоатацията на златоносния рудник е започнала не по-късно от средата на II хил. пр. Хр. (Jockenhövel, Popov 2008, 254 – 257).

В участъците на западните склонове бяха набелязани нови места за разкопки, през 2009 и 2010 г. Обхожданията продължиха по източните склонове и най-вече в района на толемия отвал, намиращ се на това място. И тук бяха регистрирани редица фрагментирани каменни сечива, свързани с добива (чукалки, хромели), но откритите на това място единични фрагменти керамика датират от периода на ранножелязната епоха. Същевременно трябва да се отбележи, че на различни места по повърхността на толемия източен отвал се откриват ясно различими участъци, както с по-едри скални отломци, така и със ситно счупана, дори смяна скална маса. Ако първите могат да се свържат с първичния рудодобив, при който се разбиват скалите, за да се извлекат богатите рудни минерализации, то във втория случай, по-скоро, трябва да се предположи, че в тези участъци са се намидали работни площадки, на които при преработка е била смяната

златоносна руда, а бедната на минерализация скална маса е била отделена и изхвърляна. Лелият източен склон на Ада тене е отнет вследствие на дълготрайна експлоатация. На това място е бил практикуван открит способ на работа. Подробното обхождане на следите от рудните изработки и тяхното GPS-картиране даде възможност да бъдат направени някои първични изводи за начина на развитие на рудника и транициите на експлоатация на по-богатите рудни минерализации.

Теренното обхождане в т. нар. зона №2 също даде интересни резултати. Освен известните от проучванията на д-р Нехризов обекти, намиращи се в непосредствените околности на възвишението, бяха регистрирани два нови обекта, разположени на високи тераси на левия бряг на р. Крумовица. В местността Чобанкьой, на площ от около 10-12 дека, бяха открити каменни разсиши, сред които се откриват фрагментирани хромели и чукалки. Керамичен материал не бе открит. Към настоящия момент предметаме хипотезата, че на това мас-

Обр. 1. Отвал по високите западни склонове на Ада тене. Между скалните отломъци се открива керамичен материал, КБЕ

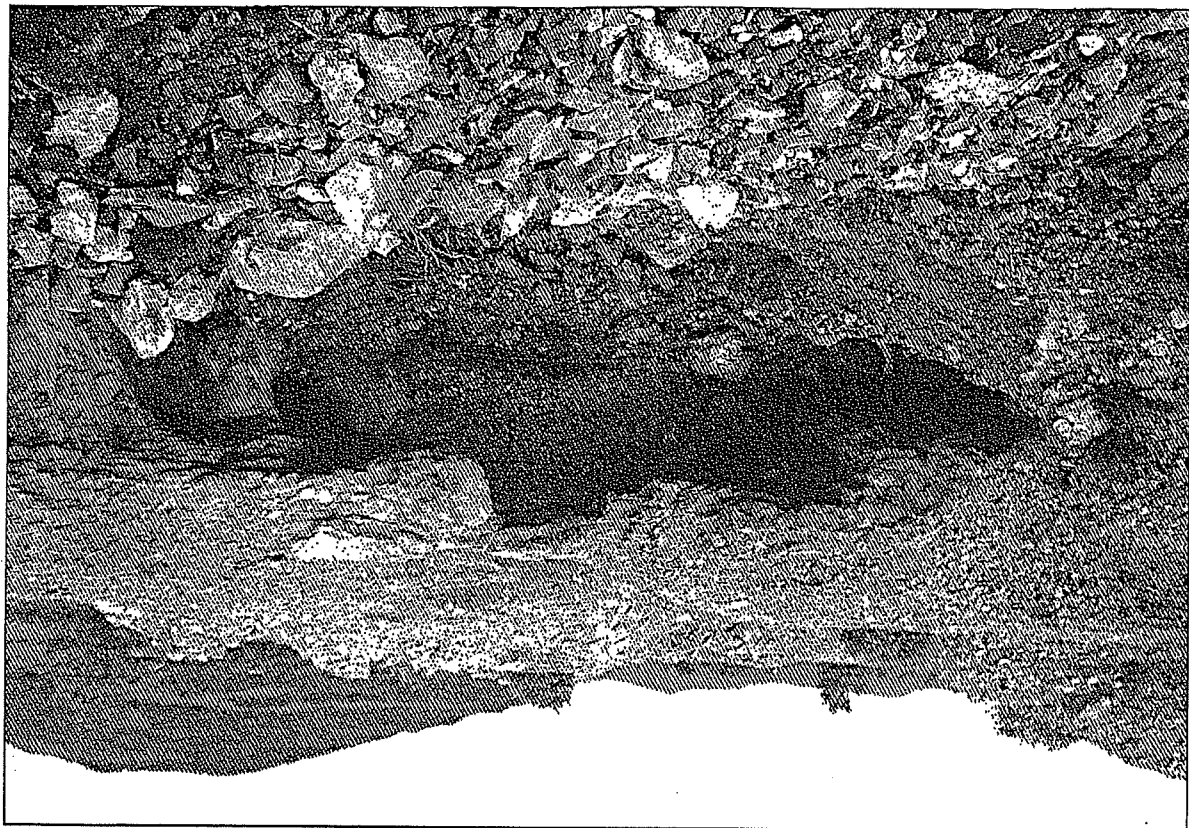

Обр. 2. Скална гробница в м. Асара, землеще на с. Звезден

то се е намирала работна площадка, свързана с рудника. Втори обект беше открит на прехода между високата заливна тераса на Крумовица и склоновете в подножието на съвременния квартал Овчари, в м. Алфатик. Тук на площ от около 2,5 - 3 дека бяха открити керамични фрагменти със средна до слаба концентрация, отнасящи се към късните фази на КБЕ или началните на РЖЕ. Обектът е синхронен на някои от ранните фази на експлоатация на рудника. Като работна хищна теза предпологаме, че става въпрос за малко открито селище, разположено близо до реката. Теренните обхождания бяха продължени в землищата на селата Звезден и Седфче. В м. Асара, на около 1 км северозападно от съвременния рудник Звезден бе регистрирана неизвестна до този момент скална гробница (Обр. 2). Преди около 2 години тя е била обект на иманярска интервенция. В изхвърлената пръст се откриха единични керамични фрагменти, характерни за ранножелезната епоха.

Важни археометалургични резултати бяха постигнати при съвременния рудник Седфче и махала Снегово. На това място консултант на екипа бе Славеико Цонев, дълготруден главен геолог на рудника. При участък Седфче-Север регистрирахме една халда от античен металодобив. Непосредствено под повърхността на силно раздробената скална маса се открива голямо количество дървени въглища, свързани с извършването на това място металотопене. Бяха открити и единични фрагменти антична керамика, северозападно и западно на разстояние до 1-1,5 км. В последствие бяха регистрирани две големи укрепления (едното с площ от около 8 дека, другото с площ от над 40 дека, като картирането му не бе завършено). И при двете, стените са градени на сухо от обработени помени камъни. Въпреки гъстата горска растителност при по-малкото от двете укрепления се откриха движими материали, които позволяват то да бъде датирано през късноантичния период.

Най-значимите следи от съществувалия в района древен рудодобив бяха регистрирани в участък на Седфче-Юг. Южно от съвременната махала Снегово, на площ от над 50 дека, експитът картира многобройни входове от галерии, отвали, сручени сводове, почести камъни за стриване на добитата руда и пр. (Обр. 3). Вероятно, комплексът е свързан с древните рудни разработки регистрирани и в участък на Седфче-Север. Единичните керамични фрагменти отново можаха

Обр. 3. Следи от античен рудодобив в района на съвременния рудник Седфче

да индикират дата в рамките на римската и късната античност. Голяма част от някогашните рудници са изкуствено запълнени с отработена, разтрошена скална маса, което показва, че веднага след изчерпването на дадени рудни жили, вероятно за пестене на място и за по-голяма сигурност, напуснатите забои са били запълвани. Ако някой от движимите находки дават възможност да се определи датата на последните фази на експлоатация, то все още не може да се каже кога е започнала експлоатацията на рудниците в района на Седџе.

Целият микрорайон на Седџе претърпя много добра възможност за проучване в общ контекст не само на античните рудници, но и на пряко свързаните с тях укрепителна система, селища с техните некрополи и транспортна инфраструктура.

Литература:

- Желев 2007: Д. Желев. Златно находище „Хан Крум“, участък „Ада тепе“ – В: В. Милев, Н. Обретенов, В. Георгиев, А. Аризанов, Д. Жерев, И. Бонев, И. Балтов, В. Иванов. Златните находища в България. София, 2007, 104 – 114.
- Нехризов 2003: Т. Нехризов. Теренни обхождания на територията на общини Крумовград и Ивайловград през 2002 г. – АОР през 2002 г., София, 2003, 68 – 69.
- Попов, Милев 2006: Х. Попов, С. Милев. Антични рудни разработки, западен склон на Ада тепе. – АОР през 2005 г., София, 2006, 154 – 156.
- Jockenhövel, Popov 2008: A. Jockenhövel, H. Popov. Archaeometallurgical Surveys in the Eastern Rhodopes 2004-2006: Results and Perspectives for Development. – In: Ancient Mining in Turkey and Eastern Mediterranean. Atılım University, Ankara, Turkey, 2008, 251 – 269.

№10. ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНЯ В ЗЕМЛИЩАТА НА СЕЛАТА ВЪЛЧЕ ПОЛЕ, ОБЩИНА ЛЮБИМЕЦ И КАМИЛСКИ ДОЛ, ХУХЛА И ЛАМБУХ, ОБЩИНА ИВАЙЛОВГРАД

Албрехт Йокенхюфел, Християн Попов, Станислав Милев, Кристиан Прооп

През 2008 г. започна работа по тригодишен международен българо-немски археометалургичен проект със страни: Национален археологически институт с музей – БАН и Вестфалски Вилхелмов университет, гр. Мюнстер, Германия. Първият микрорайон, в който се провежда теренни обхождания, бе този на Крумовград и селата Звездел и Седџе, Момчиштрадско. В последствие работа продължи в микрорайона на селата Вълче поле и Камилски дол, като обхваща малка част от землищата на Хухла и Ламбух. И тъй като основна на първоначалната теренна работа послужиха информация, придобита в хода на кампанията 2004-2006 г. (Попов, Цинцов, под печат; Popov 2008, 386 – 391, Карте 2).

В местността Кутела, с помощта на GPS, беше картирана територията на ретипирания през 2006 г. открит рудник (Обр. 1), като бе установено, че неговата площ е около 24-25 дка. Подновиха се опитите да се открие местоположението на пещите за добив на желязо, за които то индикира даваха откриванията в коритото на Лява река многобройни фрагменти шлага. Интензивната речна проспекция и обследването на двата бряга на реката позволиха да се установи със сигурност местоположението на поне едно производствено съоръжение (общата концентрация на шлага и теренът предполага на това място да са разположени по-голям брой металургични пещи) и съществено да се стесни участъкът на издирване, в който е разположена друга пещ. Наблюденията показват, че има общи закономерности при топографията на този тип обекти. Пещите са били разположени по терасите, а на места и по сравнително стръмните склонове, високо над течението на реката. Една от възможните причини за такъв избор е търсенето на високо експонирани места, където въздушните течения са подпомагали горивния

процес. Всички ретистрирани по течението на Лява река неци са сравнително близо разположени до рудника (0,2 до 1 км).

В северозападна посока на около 1,4 км, при водосбора на Лервентска с Шафранска река, се ретистрирано открито селище, разположено по левияте наизливни тераси на Лервентска река. Концентрацията на керамика варира от слаба до средна. Копиествено преобладава керамиката правена на колено, а по-характерните фрагменти позволяват да бъде поставена дата в рамките на II - IV в.

Общите наблюдения за микро-района на Бълче поле на този етап позволяват да се направят изводите, че в периода II-III в. сл. Хр. районът е бил интензивно обитаван, като отделни стопанства и по-големи или по-малки селища са разположени по течението на всички основни водоизточници. Към този период следва да бъде отнесена и проучената сондажно през 2005 г. железодобивна пещ северно от Бълче поле, в местността бай Манюва нива.

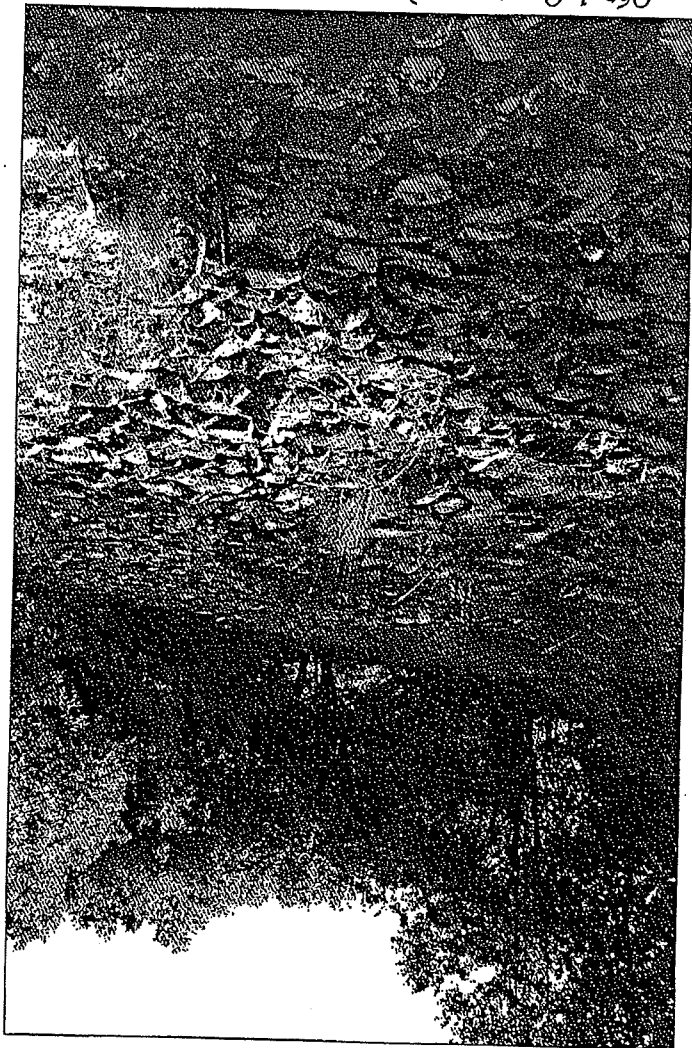
Теренните обождавания бяха продължени в западна посока към местността Юрените. В този участък не бяха открити следи от антична рударска и металургична дейност. В м. Черешашки юрен се ретистриран обект с множество иманярски изкопи. В тях се откриват железни предмети и не характерни фрагменти керамика, изработена на колено. Поради лошите условия за наблюдение, на този етап, не бе възможно да се определят по-точно границите и хронологическите характеристики на обекта.

Северно от с. Лъбовец се ретистрирано открито селище от късната желязна епоха. Резултатът е важен, тъй като въпреки активните теренни обождавания в землището на с. Бълче поле през последните години, до този момент не бяха известни селищни структури от втората половина на I хил. пр. Хр. За целия микропайон копиествено акцентите все още падат върху периферията на ранната желязна епоха (X - VI в. пр. Хр.) и римската императорска епоха II-III в.

Северозападно от Бълче поле и северно от Лъбовец в местността Бахарова нива се отбелязва концентрация от археологически обекти, макар че заради гъстата растителност и не обработваните от много години терен откриването на характерни дъжжими материали е много затруднено. Първичните отледа и информацията от местни жители трябва да бъдат прецизирани.

Теренните обождавания по десния бряг на р. Арда, в землището на с. Хухля показваха, че част от селите от човешка дейност по терена имат съвременен произход (добив на слюда в галерии, навлизащи във високия десен бряг на Арда). През следващите кампании основно внимание ще бъде отделено на района, попадащ между селата Камилски дол и Бълче поле, където досегашните ни наблюдения показват, че са концентрирани голям брой рударски обекти.

Обр. 1. Открит рудник в местността Кутела, землище на с. Бълче поле

Обр. 2. Фрагменти шпика, открити при резистирване местоможението на железобетонна плъх на левия бряг на Права река, м. Кутела

Литература:

- Попов, Цинцов (под печат): Х. Попов, З. Цинцов. Предварителни археометалургични данни за района на селата Вълче поле и Камилски дол, Източни Родопи. – Известия на археологическия институт, XXXX.
- Ропов 2008: Н. Ропов. Archäometallurgische Prospektionen im Bereich de Dörfer Valce Pole und Kamilski Dol, Südbulgarien. – In: Durch die Zeiten... Festschrift für Albrecht Jockenhövel zum 65. Geburtstag, Internationale Archäologie, Studia Honoraria, Bd. 28, 2008, 383 – 394.

№11. ТЕРЕННИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБХОДИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ЛЮБИМЕЦ

Станислав Илиев, Юлия Цветкова

През 2008 г. продължиха теренните археологически проучвания на територията на община Любимец за потвърждаване археологическата карта на района.¹ Обходите се провеждоха през месеци октомври с ограничени средства, осигурени от община Любимец.

Проучванията се концентрираха в землищата на селата Васково, Георги Добрево и Мерицаминово. Целта беше да се покрие територия, не обхваната при предишни теренни проучвания в района (Попов, Илиев 2007; Нехризов, Илиев 2008б). При работата се спазваха принципите на

¹ В обходите взеха участие студентите от СУ Валентин Василев, Юлия Димитрова и Васил Цанов, а като консултант – д-р Георги Нехризов.